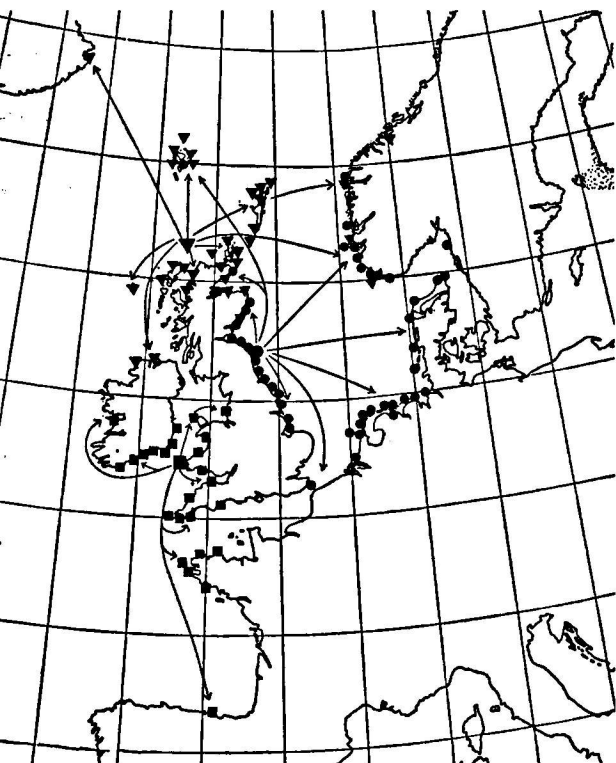

Terug van weggeweest

De grijze zeehond in Nederland

Peter van Bree, Lies Vedder & Lenie 't Hart

De laatste tijd is er veel discussie over exoten en het exotenbeleid in Nederland. Volgens de Natuurbeschermingsraad zijn: "exoten door toedoen van de mens geïntroduceerde vertegenwoordigers van soorten of genetische vormen van soorten, die niet tot onze fauna behoren of daartoe in historische tijd niet behoord hebben en op natuurlijke wijze ons land niet bereikt zouden hebben". Er zijn echter ook zoogdieren die uit zichzelf, en dus niet door toedoen van de mens, ons land komen opzoeken. De grijze zeehond is daarvan een mooi voorbeeld.

Terugmeldingen van in Groot-Brittannië gemerkte jonge grijze zeehonden. De met rondjes aangegeven dieren zijn die van Farne Eilanden. (Naar Hewer, 1974)

De grijze zeehond, *Halichoerus grypus*, is niet echt nieuw voor onze fauna. Lang geleden moet hij aan onze kusten tamelijk gewoon zijn geweest. De oudste tot nu toe bekende vondsten van de grijze zeehond in ons land komen van de Maasvlakte, zuidwestelijk van Hoek van Holland. Het betreft vondsten op opgespoten zand afkomstig uit de omgeving en van verschillende ouderdom, variërend van de Weichsel-ijstijd tot aan het vroege Holoceen (40.000 tot 10.000 jaar geleden). Hier zijn door de heer N.C. Kerkhoff veel fossiele beenderen gevonden, waaronder die van grijze zeehonden (Kerkhoff, 1990; van Bree & Bosscha Erdbrink, 1987). Gezien de kleur van de botten moet worden geconcludeerd dat de skeletresten dateren van het vroege Holoceen.

Prehistorie

De eerste prehistorische vondst werd gepubliceerd door van Giffen (1913). Hij vond de onderkaak van een grijze zeehond bij de afgraving van een terp bij Marsum, waarschijnlijk de terp van Ritsuma (Clason, 1988). Volgens van Giffen zou de vondst stammen uit de eerste eeuwen na Christus. Momenteel wordt aan die datering getwijfeld.

Grijze zeehonden bij Richel. Foto Zeehondencreche Pieterburen.

De volgende vondsten werden gedaan bij een opgraving bij Vlaardingen. Daar werd het achterste deel van een bovenschedel, een beschadigde bekkenhelft en een opperarmbeen gevonden (van Bree, 1961). De resten uit Vlaardingen stammen ongeveer uit 2200 voor onze jaartelling. Daarna komen er meer vondsten bij opgravingen van pre- en vroeghistorische woonplaatsen te voorschijn: Leidseham (Groenman - van Waateringe et al, 1968), Velzerbroek (Marinelli, 1991), Hekelingen (Prummel, 1987), Middelstum (Clason, 1988), en Vogelenzang (Clason, 1967). Uit deze opsomming blijkt dat de soort in Nederland niet zeldzaam geweest kan zijn. Hetzelfde beeld kennen we ook in het buitenland (onder meer in Denemarken), waar bij opgravingen van prehistorische en vroeghistorische afvalhopen geregeld skeletresten van grijze zeehonden werden gevonden. Interessant is dat zij veel algemener zijn dan de resten van gewone zeehonden.

Het is duidelijk dat er op de grijze zeehond werd gejaagd en dat kon alleen als de dieren hier ook echt leefden. Waarschijnlijk is die jacht zo intensief geweest dat de soort uit ons faunagebied is verdwenen. Ook rond Groot-Brittannië was (in tamelijk recente tijd) de soort door bejaging zeldzaam geworden. Zo zeldzaam dat men het nodig achtte om de dieren in 1932 wettelijk te beschermen. Gedurende de eerste tien jaren nadat de "Grey Seals Protection Act" in werking was gesteld, was van het effect van de bescherming weinig te merken. Daarna gingen de populaties steeds sterker groeien. De verdere

ontwikkeling is in de Engelse literatuur goed gedocumenteerd (zie onder andere Hewer, '74 en Hickling, '62).

Eerste waarnemingen

In de tweede helft van 1955 wordt de eerste grijze zeehond weer in Nederland gesignaleerd, bij Texel (bij de Keizersruggen). Het volwassen exemplaar werd zelfs gefilmd. Over deze waarneming verscheen eerst een kort bericht (van Bemmels, 1955) en later een uitvoeriger artikel (Kristensen, 1957). Dan, op 9 jan. 1958, wordt bij de dijk van Uithuizermeeden de eerste jonge grijze zeehond gevonden (Hickling, 1962; van Haaften, 1974). Hij bleek gemerkt op de Farne Eilanden. Vele jonge dieren (zie tabel) zouden dit jong volgen. Niet alleen werden steeds meer jonge dieren uitgeput op onze kusten aangetroffen, maar ook vissers vonden tijdens het vissen op de Noordzee met regelmaat grijze zeehonden in hun netten (van Bree, 1972).

Een gedetailleerde lijst van vondsten en waarnemingen van de grijze zeehond verschijnt in 1974 (van Haaften, 1974). Die gegevens zijn ook verwerkt in de tabel. Van Haaften schrijft dat veel van de jonge dieren, ondanks goede verzorging, na enige maanden doodgaan. Daarbij moet worden opgemerkt dat er toen veel minder bekend was over de biologie, de fysiologie en de verzorging van zeehonden in het algemeen en van jonge zeehonden in het bijzonder, dan op dit moment. Hij meldt verder dat tot de publicatiedatum van zijn boekje 46 jonge exemplaren van de grijze zeehond bekend zijn uit het Nederlandse faunagebied, 5 éénjarigen, 4 subadulten en 5 adulte dieren (vier tot vijf jaar oud).

Herkomst

Veel van de grijze zeehonden, die op de Nederlandse kust aanspoelen, komen van de Farne Eilanden, een groep kleine eilandjes voor de Engelse oostkust, ter hoogte van de grens tussen Engeland en Schotland. De jongen worden daar geboren van midden oktober tot medio december met een piek rond 7 november. De eerste 15 à 17 dagen blijven zij aan land en worden daar gezoogd door de moeder dieren. Aanvankelijk blijft de moeder bij het jong, later in de zoogperiode verlaat ze het jong van tijd tot tijd om zelf

Witte grijze zeehond, ongeveer één week oud, na storm opgevangen in Pieterburen.

Foto Zeehondencrèche Pieterburen.

te foerageren. De jongen hebben bij de geboorte een witte wollige vacht (lanuga), die vaak crèmekleurig gevekt is of geel door het vruchtwater. Na 10 tot 14 dagen begint het jonge dier te verharen. Niet volledig verhaarde dieren (jonger dan 6 weken ongeveer) of zelfs nog grotendeels witte exemplaren zijn op onze kust gevonden. Zowel op de Farne Eilanden als in andere kolonies (Hebriden, Orkney Eilanden) worden pasgeboren jongen gemerkt en soms van een lik verf op hun witte vacht voorzien. Hierdoor weten wij dat ze in de eerste maanden van hun leven grote afstanden kunnen afleggen (zie kaart).

Vaste voet

Aanvankelijk werden jonge, uitgeputte en soms zieke aangespoelde grijze zeehonden naar dierentuinen en naar het Natuurhistorisch Museum op Texel van wijlen Gerrit J. de Haan gebracht. Vanaf 1971 werden de dieren meestal naar de Zeehondencrèche te Pieterburen gebracht. Eerst nog wat primitief, maar later heel specialistisch werden zij daar verpleegd en als ze weer op krachten waren vervolgens vrijgelaten. Allereerst geschiedde dit bij Amrum in Duitsland, omdat zich daar een kleine kolonie grijze zeehonden bevond, later werden de dieren voornamelijk uitgezet bij Vlieland en Terschelling, aanvankelijk op de Engelse Hoek, later, toen

jaar	A	B	C
1958	1	-	-
1959	2	2	-
1960	1	4	-
1961	2	1	-
1962	1	4	-
1963	3	1	-
1964	-	1	-
1965	-	1	-
1966	2	6	-
1967	-	2	-
1968	1	3	-
1969	2	3	-
1970	2	3	-
1971	2	3	-
1972	5	3	-
1973	2	7	-
1974	4	2	-
1975	3	-	-
1976	4	2	-
1977	4	5	-
1978	9	6	-
1979	7	7	2
1980	9	11	7
1981	-	10	8
1982	2	8	16
1983	-	8	31
1984	1	3	43
1985	-	4	60
1986	-	3	59
1987	-	5	66
1988	9	11	66
1989	13	12	80
1990	3	15	90
1991	7	24	120

Tabel 1. Aantal grijze zeehonden in Nederland gevonden sinds 1958. A = dode exemplaren; B = levende dieren (voor 1971 opgenomen in dierentuinen, na 1971 opgenomen in zeehondencrèches en weer uitgezet); C = jaarlijkse telling (P.J.H. Reijnders) vanuit de lucht.

Gewone en grijze zeehond samen op een plaat; de soorten verdragen elkaar goed.

Foto Zeehondencreche Pieterburen

deze plaat min of meer verdween (1988), op de Richel. Ook op het Nederlandse wad had zich aan het eind van de zeventiger jaren een kleine kolonie volwassen grijze zeehonden gevestigd, vermoedelijk tengevolge van de verstoring van de geboortekolonies op de Schotse eilanden (om de groei van de grijze zeehondenpopulatie aldaar tegen te gaan). Zo kon het gebeuren dat in de tweede week van januari 1985 de eerste weer in Nederland geboren grijze zeehond werd waargenomen ('t Hart et al, 1988). Later volg-

den meer geboorten (zie Vedder et al, 1992) en in de winter 1991/1992 werden voorzover bekend, 21 dieren in de Waddenzee geboren. Het ziet er dus naar uit dat de soort zich weer blijvend in Nederland heeft gevestigd.

Toekomst

Hoe groot de groep grijze zeehonden in de Waddenzee uiteindelijk zal worden, is onduidelijk. Door de toegenomen recreatiedruk zijn er maar weinig plaatsen (dichtbij diep water) waar de grijze zeehonden niet door de mens worden gestoord, zodat de populatie

waarschijnlijk nooit erg zal toenemen. Ze zullen zich slechts kunnen handhaven op de hooggelegen zandplaten bij de zeegaten tussen de Waddeneilanden die slechts bij grote uitzondering onder water komen, zoals de 'Richel' ten zuiden van het eiland Vlieland. Een situatie als in Nederland vinden we ook in het Duitse Waddengebied (Scheibel & Weidel, 1988). De angst dat de grijze zeehond een voedselconcurrent van de gewone zeehond, *Phoca vitulina* zou zijn is ongegrond. De aard van het voedsel en de plaats waar wordt gevoerageerd zijn geheel anders: de gewone zeehond leeft van voorjaar tot herfst in ondiep water (Waddenzee) en eet vooral de daar levende vissen zoals platvis, terwijl de grijze zeehond zich vestigt bij de zeegaten en in diep water zijn voedsel zoekt, vooral rondvis en kreeftachtigen.

Literatuur

- Bemmel, A.C.V. van, 1955. *Halichoerus grypus*, de Grijze Zeehond, gesignaleerd. Mededelingenblad Ver. Zoogdierk. Zoogdierbesch. 1 (11):118 (met voetnoot van A. Scheygrond op p.119).
- Bree, P.J.H. van, 1961. On the remains of some Carnivora found in a prehistoric site at Vlaardingen. *Beaufortia*, 8(91):109-118.
- Bree, P.J.H. van, 1972. On a luxation of the skull-atlasjoint and consecutive ankylosis in a Grey Seal, *Halichoerus grypus*, with notes on other Grey Seals from the Netherlands. *Zool. Mededel.*, 47:331-336.
- Bree, P.J.H. van & D.P. Bosscha Erdbrink, 1987. Fossil Phocidea in some Dutch collections. *Beaufortia* 37 (3):43-66.
- Clason, A.T., 1967. Animals and man in Holland's past. J.B. Wolters, Groningen.
- Clason, A.T., 1988. De Grijze Zeehond, *Halichoerus grypus*. In M.Bierma, A.T.-Clason, E.Kramer & G.J. de Langen (Eds). Terpen en wierden in het Fries-Groningse kustgebied. Wolters, Noordhoff/Forsten, Groningen.
- Gelder-Ottway, S.M. van, 1988. Animals bones from a pre-roman iron age coastal marsh site near Middelstum (Province of Groningen, the Netherlands). *Paleohistoria*, 30:125-142.
- Giffen, A.E. van, 1913. Die Fauna der Wurten. E.J.Brill, Leiden.
- Groenman- van Waateringe, W., A. Voorrips & L.H. van Wijngaarden-Bakker, 1968. Settlements of the Vlaardingen culture at Voorschoten and Leidschendam (ecology). *Helinium*, 8:105-130.
- Haaften, J.L. van, 1974. Zeehonden langs de Nederlandse kust. *Wet. Med. KNNV*, Hoogwoud, nr.101:1-36.
- Hart, L.'t, A. Moesker, L. Vedder & P.J.H. van Bree, 1988. On the pupping period of Grey Seals, *Halichoerus grypus*, reproducing on a shoal near the Islands of Terschelling, the Netherlands. *Z.Säugetierkunde*, 53:59-60.
- Hewer, H.R., 1974. British Seals. Collins, London.
- Hickling, G., 1962. Grey Seals and the Farne Islands. Routledge & Kegan Paul, London.
- Kerkhoff, N.C., 1990. Roofdierresten van de Maasvlakte. *Cranium*, 7 (1):47-49.
- Kristensen, I., 1957. Een grijze zeehond *Halichoerus grypus* bij Texel. *Lev. Natuur*, 60:62-63.
- Marinelli, M., 1991. Zoöarcheologisch onderzoek van het botmateriaal uit de Midden en Late Bronstijd van de opgravingen te Velzerbroek in 1985 en 1990 (ongepubl. doctoraal verslag Inst. Pre-en Protohist. Archeologie, Univ. van Amsterdam).
- Prummel, W., 1987. The faunal remains from the Neolithic site of Hekelingen III. *Helinium*, 27:190-258.
- Scheibel, W. & H.Weidel, 1988. Zum Vorkommen von Kegelrobber *Halichoerus grypus*, in Schleswig-Holstein. *Zool. Anzeiger*, 220 (1/2):65-70.
- Vedder, L., L. 't Hart & P.J.H. van Bree, 1992. Further notes on the pupping period in a recently founded colony of Grey Seals in the Netherlands. *Z.Säugetierkunde*, 57:116-117.

Onze dank gaat uit naar L.H. van Wijngaarden-Bakker voor haar overzicht van prehistorische en vroeghistorische vondsten van grijze zeehonden, naar de heer N.C. Kerkhoff voor zijn gedetailleerde lijst van resten van grijze zeehonden gevonden op de Maasvlakte, naar dr. J.L. van Haaften voor het beschikbaar stellen van zijn vondstenarchief van grijze zeehonden en naar dr. P.J.H. Reijnders die ons toestond zijn jaarlijkse luchtellingen van grijze zeehonden te publiceren.

- Dr. P.J.H. van Bree, Instituut voor Taxonomische Zoölogie, Postbus 4766, 1009 AT Amsterdam

- Drs. E.J. Vedder en L. 't Hart, Zeehondencreche Pieterburen, Hoofdstraat 94a, 9968 AG Pieterburen.